

OGSÅ ET TESTAMENTE

Paal Berg:

For Godvilje og Rett.

Gyldendal Norsk Forlag.

Av 100169

Lorentz Vogt

Tausberg Med
22/1-1948

VII

Boken er anmeldt av redaktør Gjerløw i «Morgenbladet». Anmeldelsen viser, hvilket dilemma han har befunnet sig i. På den ene side er han Paal Bergs faste drabant. På den annen side er han en mann med visse krav til kvalitet og men kjennskap til flere av de emner Paal Berg har behandlet. Så har han laget en anmeldelse med noen svært almindelige bemerkninger for så å ende med et skarpt angrep på den kritikk av boken, som han ganske naturlig har ventet måtte komme. Hans ord er følgende:

«Leserne vil finne meget å glede sig over i dette vekslende stoff. Og etterpå vil så angrepene følge. Paal Berg nyter jo den ære å være den mest kritiserte, misbrukte og baktalte mann i denne etterkrigstid. Han er blitt et slags centrum for efterstrøbelser fra mange sider — fra landssvikere i retten, som vil dekke sig bak hans moralsk riktige takktale til Quisling, fordi denne gikk, fra tysk-sympatisører, fra folk som er innviklet i affæren med riksrådsforhandlingene, fra personlige uvenner og andre antagonister.

La dem harske sig, alle sammen».

Som forbryteren om åstedet kretser Paal Bergs beundrere om hans takktale til Quisling. Nærværende anmelder kritiserte ikke talen, da den blev holdt i 1940 og har således heller ikke adgang til å klandre den nu. Men talen gikk meget lenger enn til å takke Quisling for at han gikk. Dens ordlyd var:

«Efterat regjeringen Nygaardsvold hadde forlatt Oslo, var det i landets hovedstad ikke lenger noen representant for den utøvende makt. I denne for land og folk skjebnesvangre tid har hr. Quisling stillet sig til disposisjon i den hensikt å bidra sitt til å undgå blodsutgydelse i de okkuperte distrik-

ter og til at ro og orden skulde opprettholdes. Ved nu å tre tilbake har han på nytt vist sin ansvarefølelse og sitt fedrelandssinn. Jeg takker derfor hr. Quisling for hans erklæring, ved hvilken den av Høiesterrett etablerte ordning er blitt gjort mulig.»

Denne takktale er logisk bygget op: Først en anerkjennelse for at han stillet sig til disposisjon, da regjeringen hadde forlatt Oslo, så en takk for at han på nytt viste sin ansvarefølelse og sitt fedrelandssinn ved å trekke sig tilbake. Som situasjonen lå an, kan talen forsvares, men det kan ikke forsvares, at man løper fra den og fra ansvaret for de konsekvenser den fikk for mange mennesker.

Der er ingen, som vil Paal Berg noe ond. Men synet på ham er endret i de forløpne 2 år eftersom opplysningene er fremkommet.

Ved frigjøringen stod Paal Berg så høit i folks anseelse som ingen annen. Der var iallfall offisielt kun en opfatning: Hengivenhet, beundring, takknemlighet.

I virkeligheten stod Paal Berg overfor et valg, et meget krevende moralsk valg. Selv visste han — hvad kun meget få ante, at denne beundring tildels berodde på bristende forutsetninger. Han visste, at han ikke hadde vært noen helt, da det røinte på som verst, selv om han til slutt blev et samlingsymbol. Han kjente alle de detaljer som nu er alle manns eie — og sikkert ennu meget mer som ennu ikke er kommet frem.

Han kunde ta de billige laurbær, som blev ham budt — eller han kunde vise at han var en mann av karakter og sette tingene på plass. Han kunde bukke og smile eller han kunde holdt f. eks. følgende tale:

«Vi som stod i forgrunnen i okkupasjonsårene har alle gjort våre feil — ikke minst jeg. Jeg takket Quisling fordi jeg mente at

det var taktisk riktig og fordi jeg ikke forstod mere av situasjonen. Jeg vet, at dette ledet mange ut på et ulykkelige skråplan. Jeg ber for disse mennesker, som jeg forledet. Jeg gikk under riksrådsforhandlingene, bl. å. vedrørende Kongens avsettelse, meget lenger enn jeg nu kan forsvare. Jeg har kun det håp, at H. M. Kongen og det norske folk vil tilgi mig under hensyn til hvad jeg senere fikk anledning til å utrette. Som jeg selv har fellet og venter tilgivelse, håper jeg, at man med mig vil forstå, at også andre har fellet og bedømme deres opførsel ut fra den situasjon som jeg var med å skape.»

En slik tale forutsatte at Paal Berg var i besittelse av den samme karakter som general Ruge, da denne i retten uttalte: «Jeg har selv gjort så mange feil, at jeg dømmer ingen.»

En sann karakter var Paal Bergs dessverre ikke i besittelse av. Det fikk følger for tusener av mennesker og holder på å bli skjebnesvangert for ham selv.

I titusener av hjerter reltast i 1945 et alter for Paal Berg. Menneskene mente de hadde funnet noe de kunde tro på. Og de trengte noe å tro på. Ettervert er disse altre revet ned hos menneske etter menneske utover det hele land. Det har gjort folk fattigere. Gleden er borte. Verden fortoner sig mere grå enn nødvendig var.

For den forbrytelse, som er begått mot gode, naive, troende mennesker er der ingen straff. Men eller ingen tilgivelse. Der mobiliseres en rekke ting, som skal undskyldes og forklare Paal Bergs opførsel i 1940. Det er helt likegyldig om mer eller mindre kan bortforklares. Det er nemlig ikke fellene — de enkelte feil i 1940 — som er kjernen. Det er den manglende overensstemmelse mellom Paal Bergs opførsel i 1940 og etter frigjøringen som er det bestemmende. Den kan aldri bortforklares. Feilen ligger etter frigjøringen, og den har hatt for store konsekvenser for altfor mange.

LORENTZ VOGT